

Artikelen

Kind *als* gevaar

De nieuwe preventie en criminalisering van gedrag

Stefaan Pleysier¹

Docent jeugdcriminologie, KU Leuven (LINC)

ABSTRACTS

Vertrekkende van een tijdsdiagnose van onze laatmoderne maatschappij staan we in deze bijdrage stil bij enkele fundamentele en ingrijpende veranderingen in de maatschappelijke bejegening ten aanzien van (het gedrag van) kinderen en jongeren in onze samenleving. Deze veranderingen leiden, op het domein van de criminaliteitsbestrijding en veiligheidszorg, tot een nieuwe vorm van preventie – ‘prepressie’ – en een doorgedreven criminalisering van gedrag. Het gedrag van kinderen en jongeren, met name in de publieke ruimte, wordt in onze samenleving in toenemende mate geproblematiseerd, en illustreert een accentverschuiving tussen een eerder welzijnsgeoriënteerde beschermingsgedachte en een logica gericht op veiligheid, controle, beheersing en voorzorg. Het precaire evenwicht tussen het beeld van, enerzijds, ‘youth at risk’ en, anderzijds, ‘youth as risk’, lijkt in het huidige tijdsgewricht meer dan voorheen onder druk te staan. Het onderzoek naar het problematisch en geproblematiseerd gedrag van kinderen en jongeren kan in de toekomst niet voorbijgaan aan de observaties en reflecties die in deze bijdrage aan bod komen.

Jeugdcriminologie – preventie – prepressie – criminaliseringsprocessen

Departing from a diagnosis of our late modern society, this contribution reflects on some important and fundamental changes with regard to the position of children and young people in our society. In the field of criminal justice and the governance of safety, we see the emergence of new forms of prevention – ‘pre-pressure’ – and the criminalization of behaviour of children and young people in the public domain. In recent decades, the dominant paradigm of welfare and protection towards children has traded places with a logic of control, precaution and the governance of safety. The traditional, precarious balance between an image of, on the one hand, ‘youth at risk’, and, on the other hand, ‘youth as risk’, is now more than ever put under pressure. In doing research in the domain of youth criminology and juvenile justice, one must be cognisant of the observations and reflections raised in this contribution.

Youth criminology – prevention – pre-pressure – processes of criminalization

¹ Stefaan Pleysier is docent jeugdcriminologie en methoden van onderzoek aan de Faculteit Rechtsgeleerdheid van de KU Leuven en coördineert, samen met Johan Put, de Onderzoekslijn Jeugdcriminologie van het Leuvens Instituut voor Criminologie (LINC). Deze bijdrage is een herwerkte versie van de inaugurale rede met dezelfde titel die de auteur uitsprak op de nieuwjaarsreceptie van de Faculteit Rechtsgeleerdheid op dinsdag 10 januari 2012. De auteur dankt de collega’s van de Onderzoekslijn Jeugdcriminologie, en de twee reviewers van TJK, voor hun commentaren en suggesties bij eerdere versies van deze bijdrage.

Au départ d'une analyse de notre société au modernisme tardif, cette contribution souligne les changements profonds dans la manière dont les enfants et les jeunes ainsi que leurs comportements sont socialement étiquetés dans notre société. Dans le domaine de la lutte contre la criminalité et du maintien de la sécurité, ces changements conduisent à une nouvelle forme de prévention – la 'prépression' – ainsi qu'à une criminalisation accrue des comportements. Le comportement des enfants et des jeunes, notamment dans l'espace public, est de plus en plus vécu et ressenti comme problématique, ce qui illustre un déplacement d'une logique de bien-être et de protection vers une logique centrée sur la sécurité, le contrôle, la maîtrise et la précaution. L'équilibre précaire entre l'image, d'une part, du 'youth at risk' et, d'autre part, du 'youth as risk' est, encore plus qu'auparavant, mis à mal. Les observations et les réflexions soulevées dans cette contribution sont indispensables pour toute recherche future qui porterait sur les comportements problématiques et problématisés des enfants et des jeunes.

Criminologie juvénile – prévention – pre-pression – procès de criminalisation

INTRODUCTIE

In deze bijdrage, met als titel "Kind *als* gevaar. De nieuwe preventie en criminalisering van gedrag", wordt stilgestaan bij enkele fundamentele en ingrijpende veranderingen in de maatschappelijke bejegening ten aanzien van (het gedrag van) kinderen en jongeren in onze samenleving. Die ingrijpende veranderingen zitten meteen vervat in de titel van deze bijdrage: 'kind *als* gevaar' verwijst naar en verhoudt zich tot het 'kind *in* gevaar', een notie afgeleid uit de Jeugdbeschermingswet van 1965. Naar aanleiding van honderd jaar jeugdbescherming in ons land – sinds 15 mei 1912 – beschreven we eerder en meer in detail een geschiedenis van het maatschappelijke beeld en de juridische figuur van het 'probleemkind' en het 'problematisch en geproblematiseerd' gedrag van kinderen en jongeren in het Belgische jeugdbeschermingsrecht en de bredere samenleving (Pleysier, Dumortier & Goris, 2012). In deze bijdrage beperk ik mij bij deze veranderingen tot twee samenhangende en in het criminologische domein bijzonder relevante evoluties, zijnde de opkomst van een nieuw preventieparadigma en de criminalisering van gedrag.

Het is hierbij belangrijk op te merken dat het niet zozeer zal gaan over het 'gedrag' zelf. Zo heerst er in het domein van de jeugdcriminologie een aantal 'populaire mythen' over jongeren, problematisch gedrag en criminaliteit: de jeugddelinquentie stijgt, de daders worden steeds jonger, en het gewelddadig karakter van het gedrag neemt toe (Eliaerts, 2006; Weijers & Eliaerts, 2008; Pleysier, Cops, Verdonck & Put, 2010). Dit hangt uiteraard, zij het op een complexe manier, samen met hoe de samenleving zich verhoudt tot dat gedrag, maar is niet de focus van deze bijdrage.

Deze bijdrage zet breed aan. De houding van onze samenleving ten aanzien van criminaliteit en onveiligheid, en meer in het bijzonder de bejegening van het problematisch en geproblematiseerd gedrag van kinderen en jongeren in onze samenleving, is niet ontstaan in een sociologisch vacuüm. Voor een goed begrip van het centrale onderwerp in deze bijdrage – de nieuwe preventie en de criminalisering van gedrag – is een breder kader noodzakelijk; dit kader wordt geboden door een tijdsdiagnose van onze laatmoderne maatschappij, die door Zygmunt Bauman treffend

als een ‘vloeibare samenleving’ wordt omschreven (Bauman, 2000; Boutellier, 2011). In het korte bestek van deze bijdrage beperken we dergelijke tijdsdiagnose tot slechts enkele hoofdlijnen die voor een goed begrip van het vervolg, de nieuwe preventie en criminalisering van gedrag, van belang zijn.

1. VLOEIBARE MODERNITEIT

Onze samenleving is een laatmoderne, hoogtechnologische samenleving waar de productie van welvaart centraal staat, maar waar het besef groeit dat een continue ontwikkeling van wetenschap en industrie ook een keerzijde heeft. We worden ons bewust van de risico's en onzekerheden die onze samenleving en een verregaande accumulatie van kennis en technologie met zich meebrengen. Het is een sluimerend maar confronterend besef dat onze maatschappij het modernistische project bij uitstek – *the production of order* – dreigt te verliezen. Ulrich Beck, daarin gevolgd door vele andere sociologen, spreekt in dat opzicht over een risicomaatschappij (Beck, 1992). De productie van welvaart, orde en zekerheid wordt afgelost door een logica van risicocalculatie, -management en -vermijding. Hoe meer we kunnen, kennen en hebben, hoe minder we accepteren dat het ook wel eens fout kan gaan. In het aanschijn van dit ontologisch verlangen naar zekerheid en veiligheid, werkt de confrontatie met het tegendeel verlamdend; het is inacceptabel in een “samenleving als de onze” (Pleysier, 2010).

Maar ook het individu wordt in een dergelijke samenleving in toenemende mate, en in alle facetten van het leven, geconfronteerd met onzekerheid. Onze laatmoderne maatschappij wordt gekenmerkt door individualisering en detraditionalisering. We zijn verantwoordelijk voor het uittekenen van onze eigen levensloop en biografie: het zelf als reflexief project (Giddens, 1991; Bauman, 2000; Boutellier, 2011). Laat ons duidelijk zijn, deze evoluties hebben veel goeds met zich meegebracht, hebben opportuniteiten geboden waar voordien geen kansen waren, en verhogen onmiskenbaar het emancipatorisch en democratisch gehalte in onze samenleving. Het heeft, om maar iets te zeggen, geleid tot het verder verzelfstandigen van de kindertijd en adolescentie als aparte fases in de levensloop, en het ontstaan en ontwikkelen van jeugdsubculturen (Pleysier, Put, Cops & Op de Beeck, 2012). Sociologen van de risicomaatschappij, en bij uitbreiding ook criminologen, wijzen echter vaak op de keerzijde van die medaille (Pleysier, 2010; 2011). Onze laatmoderne samenleving is “*both a glorious and a frightening time*” (Giddens & Hutton, 2000: 213). Het is, aldus Hajer (2005), opwindend en vol beloften, maar daardoor ook een bron van onrust en bedreiging. Onze samenleving is het tijdperk van de ‘vloeibare moderniteit’ binnengetreten (Bauman, 2000; Boutellier, 2011). Deze laatmoderne conditie opent nieuwe perspectieven maar ondergraaft ook zekerheden, smijt ons heen en weer tussen opwindend en onzekerheid, en “trekt ons mee in een maalstroom van voortdurende desintegratie en vernieuwing, van strijd en tegenstrijdigheid, van ambiguïteit en stress” (Hajer, 2005: 36). De individualisering, het verzelfstandigen van de jeugd als categorie, en het ontstaan van jeugdsubculturen bieden vrijheid en mogelijkheden, maar leggen ook druk op de jongeren in onze samenleving; het zelf en de constructie van een eigen identiteit is een reflexief project geworden, een aaneenschakeling van ‘gedwongen keuzes’ (Giddens, 1991; Beck, 2000).

Hans Boutellier (2002) benoemt de twee zijden van de medaille als ‘vitaliteit’ en ‘veiligheid’: het paradoxale aan onze huidige cultuur is dat we enerzijds vitaliteit en maximale vrijheid willen beleven, maar tezelfdertijd verlangen naar veiligheid en zekerheid. We worstelen als samenleving en als individu met enerzijds de toegenomen vrijheden en kansen, en anderzijds het moderne ideaal van beheersing en controle van onzekerheden.

2. VAN POST-CRIME NAAR PRE-CRIME

De risicomaatschappij met haar knagende onzekerheden, zowel op het niveau van de samenleving als in het leven van het individu, stimuleert een defensieve houding waarbij vrees en angst de bovenhand halen op hoop en ambitie (Walgrave, 2012; Pleyzier & Put, 2012). Het is de achtergrond waartegen ook meer specifieke veranderingen op het domein van de strafrechtsbedeling en criminaliteitsbestrijding dienen te worden geplaatst. In een maatschappij die in het teken staat van de controle en beheersing van risico’s en de angstvallige reductie van onzekerheid, ligt de nadruk veel meer dan voorheen op de registratie, archivering, classificatie en detectie van allerhande sociale risico’s. Het discours, maar ook het jargon rond criminaliteit en rechtshandhaving is verschoven van ‘misdaad en straf’ over ‘risico en controle’ naar ‘onzekerheid en voorzorg’ (Boutellier, 2011: 66).

Lucia Zedner (2007; 2009) slaat in dat opzicht een opvallende brug tussen de internationale strijd tegen terrorisme en de lokale veiligheidszorg en overlastproblematiek in onze steden en gemeenten. Zedner vat bovenstaande evolutie samen in wat zij de overgang van een *post-crime*- naar een *pre-crime*-samenleving noemt, waar interventies niet langer steunen op een inbreuk tegen de (straf)wet, maar waar de reductie van onveiligheid en onzekerheid, en de vroegtijdige detectie van potentieel risicovol gedrag centraal staan. Een *pre-crime*-samenleving opereert onder het voorzorgsprincipe; de dominante logica is *pre-emptive*, wat zich vertaalt in nieuwe vormen van controle en surveillance. “Pre-crime (...) shifts the temporal perspective to anticipate and forestall that which has not yet occurred and may never do so” (Zedner, 2007: 262). Allicht meer dan theoretisch-criminologische beschouwingen, biedt de film *Minority Report* een mooi beeld van het nieuwe veiligheidsdenken in een *pre-crime*-samenleving (Pleyzier & Put, 2012). *Minority Report* werd in 1954 geschreven door sciencefictionauteur Philip K. Dick, en in 2002 door Steven Spielberg verfilmd. Het verhaal speelt zich af in Washington D.C. anno 2054, waar al zes jaar geen moorden meer werden gepleegd: de *PreCrime Unit* van de politie is immers in staat om, met de hulp van drie zogenaamde *pre-cogs* (cf. *pre-cognition*), toekomstige misdaden te voorspellen en voorkomen. Schuilenburg (2005) ziet hierin de perfecte parallel met het huidige systeem van criminaliteitsbestrijding en rechtshandhaving en de daarin centrale plaats voor het voorzorgsprincipe (cf. *pre-caution*). Hij verwijst daarbij naar allerhande vormen van controle, detectie en surveillance die tot doel hebben te anticiperen op mogelijke vormen van criminaliteit en onveiligheid. De film roept dilemma’s op die op een fundamentele wijze raken aan ons huidige veiligheidsdenken en mensbeeld, onze preoccupatie met risico en onzekerheid en het prominente karakter van het voorzorgsprincipe.

De *pre-crime*-logica kent, aldus Boutellier (2011: 77), geen grens. Daar waar de risicomaatschappij vertrekt vanuit de (moderne) idee dat toekomstige gebeurtenissen en risico's calculeerbaar zijn, verlaat het voorzorgsprincipe deze gedachte: de toekomst is per definitie *unknowable* (Zedner, 2009: 126). Zowel op het internationale vlak als in het binnenlandse veiligheidsbeleid evolueert het streven naar maximale veiligheid, in een dergelijke context van onzekerheid, naar een *governance of the unknowable* (Zedner, 2009: 128; Boutellier, 2011: 77). Het voorzorgsprincipe veronderstelt niet langer dat het noodzakelijk is om toekomstige risico's te becijferen alvorens in te grijpen (Zedner, 2009: 84). Zedner illustreert deze gedachte met een opmerkelijk citaat van voormalig VS-minister van Defensie Donald Rumsfeld, die expliciet erkent dat zijn veiligheidsbeleid na 9/11 ook steunt op onvolledige informatie en onzekerheid: "There are known knowns. These are things we know that we know. There are known unknowns. That is to say, there are things that we know we don't know. But there are also unknown unknowns. There are things we don't know we don't know" (Donald Rumsfeld, US Department of Defence News Briefing 2002, geciteerd in Zedner, 2009: 126).

3. PREPRESSIE EN DE CRIMINALISERING VAN GEDRAG

In een *pre-crime*-samenleving ligt de focus op risico's en risicogroepen, op het archiveren en identificeren van individuen en groepen die de veiligheid potentieel in gevaar kunnen brengen. Dit brengt met zich mee dat ook het klassieke onderscheid tussen repressie en preventie vervalt (Boutellier, 2011). Preventie en voorzorg leiden in een dergelijke context tot controle, vroegtijdige detectie en gedragsregulering. Op die manier wordt een nieuwe vorm van preventie geboren die eerder aanleunt bij het apparaat van repressie. De Nederlandse socioloog Willem Schinkel (2009; 2011) spreekt in dat opzicht treffend over 'prepressie', als een "proactieve repressie die bepaalde vormen van leven vroegtijdig de kop indrukt en poogt om te buigen in de richting van gewenste levensvormen" (Schinkel, 2009: 8). Dit is, aldus Schinkel, niet de klassieke preventie die verwijst naar het slot op de deur en de straatverlichting, of het bredere beleid gericht op het opheffen van sociaaleconomische ongelijkheid. Het is een statistische vorm van preventie "die in effect een prepressie van levensvormen is die zich uit 'risicopopulaties' zouden kunnen ontwikkelen" (Schinkel, 2009: 8). Ook Zedner ziet nieuwe preventieve maatregelen opduiken die anticiperen en ingrijpen op allerhande vormen van schade lang voor deze zich realiseren (Zedner, 2009: 74). In navolging van Foucaults 'technologie van de veiligheid' laat een prepressieve strategie toe om het leven en het gedrag van individuen te registreren, normaliseren, bij te sturen, te voorkomen of te perfectioneren (Pleysier & Put, 2012; Goris, Dumortier & Pleysier, 2012).

Deze nieuwe preventie of prepressie wordt begeleid en ondersteund door grootschalige en ingrijpende vormen van archivering en datamining om zo brede populaties op allerhande potentiële risico's te screenen. Daarmee wordt, opnieuw volgens Schinkel (2009: 8), een instrument voor 'vroegtijdige interventie' geïnstalleerd dat toelaat om op basis van de archivering van het verleden ongewenste toekomstige werelden te voorkomen. Deze vroegtijdige interventie die zich richt op het voorkomen van het als ongewenst gedefinieerde gedrag is bijgevolg niet zonder gevaar. Zo

dient, bekeken vanuit een methodologische hoek, te worden gewezen op het onvermijdelijk bestaan van zogenaamde ‘vals-positieven’ en ‘vals-negatieven’ (Goethals, 2011). Dit heeft evenwel implicaties die veel breder gaan dan een louter methodologisch debat: het zegt ook iets over de achter- en onderliggende veronderstelling met betrekking tot het gedrag van individuen. Schuilenburg (2005) verwijst hiervoor opnieuw naar *Minority Report*: de prepressieve aanpak van criminaliteit in de *PreCrime Unit* is gegrond in de idee dat er geen alternatieve werelden zijn. De dader heeft met andere woorden geen andere keuze dan het delict te plegen. De film draait echter om het bestaan van afwijkende scenario’s, die ‘minderheidsrapporten’ (cf. *minority reports*) worden genoemd... Deze rapporten wijzen op alternatieve werelden die binnen het systeem worden genegeerd, omdat ze beelden tonen waarin de potentiële dader de moord niet pleegt (Schuilenburg, 2005: 7).

Elders wezen we reeds op de vroegtijdige signalering en detectie van potentieel problematisch gedrag in de geïntensiverde handhaving van de leerplicht (Goris, Dumortier & Pleysier, 2012: 16). Zowel in Vlaanderen als in Nederland is het aantal inbreuken tegen de leerplicht of leerplichtwettzaken in de afgelopen tien jaar meer dan verviervoudigd. Deze aanpak – bij ons vaak in de vorm van spijbelcontracten, gesloten tussen scholen, politie en parket – is, aldus Schinkel (2009), bedoeld om problemen vroegtijdig te signaleren en erger te voorkomen. Daarbij is spijbelen en schooluitval soms het probleem, maar vaak is het een ‘indicator’ of ‘risicofactor’ voor een latere problematiek, zoals overlast en criminaliteit, die aan de wortel moet worden aangepakt. Daar waar de aanpak van de spijbelproblematiek voorheen een plaats had in een breder preventief en welzijnsgericht perspectief – het vrijwaren van het recht op onderwijs en de kansen van jongeren op de arbeidsmarkt – zien we nu veeleer een prepressieve en veiligheidsgerichte logica: jongeren die spijbelen zijn een potentiële bedreiging voor de veiligheid en het veiligheidsgevoel in de publieke ruimte, en zullen, indien het probleem niet aan de wortel wordt aangepakt, overlast en criminaliteit veroorzaken. Dat in het recente debat rond het nieuwe wetsvoorstel over de gemeentelijke administratieve sancties (GAS), een apparaat voor steden en gemeenten in de strijd tegen overlast, stemmen opgaan om ook spijbelen op te nemen als GAS-inbreuk is in dat opzicht zeer illustratief.

Deze nieuwe preventie kan zo, onder het mom van een noodzakelijke vroegtijdige interventie, verregaande vormen van gedragsregulering installeren. Boutellier (2011: 74) ziet zo’n *politics of behaviour* bijvoorbeeld opduiken in de aanpak van antisociaal gedrag in Engeland en Wales. Volgens Crawford (2009: 816) wordt dat antisociaal gedrag inderdaad gedetecteerd en aangepakt “as the first step in a developmental trajectory (...), which leads to more serious offending”. De *Anti-Social Behaviour Orders* of ASBO’s worden dan gezien als een instrument om de toekomstige criminele carrières van jonge overlastveroorzakers in de kiem te smoren of bij de wortel uit te roeien (“*nip it in the bud*”), en zo ook de buurt en de stad te behoeden voor het verder afglijden op een negatieve spiraal van overlast en criminaliteit. In een opiniestuk van Patrick Janssens verschenen in *De Morgen* lezen we in veel opzichten een gelijkaardige redenering om de verlaging van de minimumleeftijd voor gemeentelijke administratieve sancties te bepleiten: “Wie het onrechtvaardig vindt om het systeem van GAS-boetes uit te breiden tot min-zestienjarigen, moet zich dus de vraag durven

stellen wat het onrechtvaardigst is: wachten tot jongeren zo ontspoord zijn dat ze alleen nog thuishoren in een instelling of hen op jongere leeftijd met zachte maar kordate hand terug op het juiste pad proberen te brengen” (*De Morgen*, 24 januari 2012). Ook hier wordt de prepressieve aanpak van het overlastgevend gedrag gegrond in de idee dat er geen alternatieve werelden mogelijk zijn, en de wildplasser dus onvermijdelijk uitgroeit tot delinquent wanneer niet vroegtijdig wordt geïnterveneerd. Deze *early intervention*-logica wordt wel vaker benut als argument pro in het debat rond de gemeentelijke administratieve sancties, en zelfs ingezet in de verantwoording van inventieve maar juridisch wankele systemen zoals de combitaks of het NERO-project in Mechelen, met als hoofddoelstelling de responsabilisering van kinderen, jongeren en hun ouders, buiten het GAS-systeem en de daar geldende minimumleeftijd om, middels een nog vroegere vroegtijdige interventie (Vroman, 2011).

Nieuwe vormen van gedragsregulering worden in onze samenleving ook vaak ideologisch aangestuurd. In een samenleving waar de zekerheden en grote verhalen wegvallen, verschijnt het conservatisme als affirmatie van “datgene wat normaal is”, van wat de samenleving wenselijk acht. In veel westerse landen zien we al een tijdje een heropleving van het normen en waardedebat, en worden ook handelingen die niet noodzakelijk strafbaar zijn maar ingaan tegen een fatsoensnorm, of gedragingen die als ergerniswekkend worden beschouwd, aangepakt (Boutellier, 2011; Buruma, 2005). Zo onderscheidt de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid in Nederland in zijn rapport met de titel “Waarden, normen en de last van het gedrag”, naast het onwettig handelen, ook ‘onprettig’, ‘onbehoorlijk’ en ‘onduldbaar gedrag’. In ons land lijkt dit te worden geïllustreerd door het debat over de positie van kinderen en jongeren in de publieke ruimte: verschillende organisaties wijzen in dat opzicht op een groeiende intolerantie ten aanzien van kinderen en jongeren in de samenleving. Spelende kinderen worden gezien als een bron van lawaai en ergernis, rondhangende jongeren als een bron van overlast en onveiligheid (Van Ceulebroeck, 2011). In de Algemene Plaatselijke Verordening van de stad Amsterdam – vergelijkbaar met onze Politiecodex – beoogt artikel 2.18 de beteugeling van “hinderlijk gedrag in of bij gebouwen”, waarbij met name de verduidelijking hier bijzonder veelzeggend is: “Nog daargelaten of dit gepaard gaat met concreet overlastgevend gedrag in de vorm van bijvoorbeeld schreeuwen, uitschelden, bedreigen of de doorgang versperren, roept het *doelloos rondhangen van personen of groepen* in voor het publiek bestemde ruimten dikwijls sterke gevoelens van onbehagen en onveiligheid op, waardoor een *normaal gebruik van deze ruimten* wordt belemmerd. Een *verbod op dit gedrag* is daarom op zijn plaats” (eigen cursivering)². Recenter en dichter bij ons is het voorbeeld van artikel 329ter dat door de Antwerpse gemeenteraad op 20 december 2010 aan de Politiecodex werd toegevoegd. Het artikel stelt dat het “aan iedereen verboden is om zich op de openbare ruimte te bevinden met het doel illegale drugs aan te schaffen”, wat onder meer het verbod inhoudt om “overlast veroorzakende handelingen te verrichten die gepaard gaan met het zoeken naar drugshandelaars of tussenpersonen in aanschaf of de consumptie van de illegale drugs, handelingen zoals: rondhangen in straten of op pleinen of in parken of in ruimtes aanpalend aan de openbare ruimte, enz.” (Flamand, 2011: 11). Flamand

² Algemene Plaatselijke Verordening Amsterdam, geconsulteerd op (23 oktober 2012): http://www.regelgeving.amsterdam.nl/algemene_plaatselijke_verordening_2008.

geeft aan dat, gelet op het feit dat steden en gemeenten geen regels kunnen uitvaardigen voor overtredingen die worden beteugeld door een hogere norm, het bewuste artikel niet tot doel heeft om inbreuken tegen de Drugswet te beteugelen, maar een bepaling is tegen ‘drugsgerelateerde overlast’. Dit roept volgens haar ernstige vragen op. De facto stelt men immers ‘bedoelingen’ strafbaar, waarbij “de vaststellers van een overtreding zullen ‘in het hoofd moeten kunnen kijken’ van betrokkene”, waarmee de stad zich begeeft op het verboden terrein van de morele openbare orde (Flamand, 2011: 11).

Met name de combinatie van deze hernieuwde ‘morele inversie’ en de overtuiging van vroegtijdige interventie als prepressieve strategie, lijkt de positie van jongeren in de publieke ruimte in de toekomst verder te hypothekeren. Opnieuw kunnen we hiervoor verwijzen naar Engeland en Wales en de strijd die daar wordt aangegaan met overlast en antisociaal gedrag in de publieke ruimte. Crawford (2011) bespreekt in deze context de opkomst en groei aan individu en plaatsgerelateerde restricties, zoals *dispersal orders* of plaats- en alcoholverboden, binnen de ASBO’s. Het gaat hier in essentie om “new regulatory tools [that] introduce a form of preventive exclusion that seeks to govern future behaviour rather than regulate past conduct” (Crawford, 2011: 502-503). Naast de mogelijkheid, die hierboven reeds werd aangehaald, dat de minimumleeftijd voor de aanpak van jongeren in een nieuwe wet betreffende onze gemeentelijke administratieve sancties wordt verlaagd, is ook reeds de idee van een plaatsverbod en een alcoholverbod geopperd. Ook hier lijkt het te gaan om vormen van gedragsregulering die niet het geverbaliseerde gedrag als dusdanig betreffen, maar ‘wat zou kunnen gebeuren’. Net zoals de *Broken Windows*-theorie in het verleden een excuus was voor een overtrokken nultolerantiebeleid, schuilt in een prepressieve logica en het geloof in vroegtijdige interventie het gevaar voor overdreven repressie en een verdere stigmatisering, criminalisering en uitsluiting van bepaalde maatschappelijke groepen (Pleysier, 2010; Herbert, 2001).

Een laatste illustratie van onze argumentatie betreft het enigszins anekdotische debat rond de *mosquito*. De *mosquito* is een instrument dat ultrasone geluidsignalen verspreidt waarvan de frequentie enkel hoorbaar is voor kinderen en jongeren: het wordt aangeprezen als ‘de ultieme oplossing voor het eeuwige probleem van rondhangende jongeren’ (Crawford, 2011: 508). Het instrument wordt onder andere in het Verenigd Koninkrijk en in Nederland gebruikt, en ook bij ons is in de Senaat en het Vlaams Parlement gediscussieerd over (de pro’s en contra’s van) het apparaat. De Vlaamse Jeugdraad en het Kinderrechtencommissariaat stellen echter terecht dat het apparaat discriminerend werkt, met name – en dit vat onze gedachtegang nogmaals samen – omdat het een volledige (leeftijds)groep op een ingrijpende wijze en op basis van een statistisch risico viseert, verdrijft en de facto uitsluit van (een deel van) de publieke ruimte. Adam Crawford (2011) citeert Shami Chakrabarti, de directeur van *Liberty* (National Council for Civil Liberties), die het protest tegen de *mosquito* in het Verenigd Koninkrijk een stem gaf: “What type of society uses a low-level sonic weapon on its children? Imagine the outcry if a device was introduced that caused blanket discomfort to people of one race or gender, rather than to our kids. The Mosquito has no place in a country that values its children and seeks to instill them with dignity and respect” (Crawford, 2011: 509).

4. CONCLUSIE

Een conclusie dringt zich op. Alhoewel de regulering van het gedrag van kinderen en jongeren in onze maatschappij niet nieuw is, lijkt het er toch op dat onze samenleving, onder invloed van een aantal brede maatschappelijke evoluties, op een andere manier met dat gedrag omgaat. In zekere zin verschuift, en daarmee kom ik terug aan het begin en de titel van deze bijdrage, het accent van een eerder welzijnsgeoriënteerde bezorgdheid en bescherming van het ‘kind *in* gevaar’, naar een beeld van het ‘kind *als* gevaar’ (Goris, Dumortier & Pleysier, 2012). ‘Kind als gevaar’ contrasteert dan met ‘kind in gevaar’, de vage juridische figuur die de beschermingsgedachte van de Jeugdwet van 1965 weerspiegelt, en een overheidsinterventie wettigt voor het kind “wier gezondheid, veiligheid of zedelijkheid gevaar loopt hetzij wegens het milieu waarin ze leven hetzij wegens hun bezigheden, of wanneer de omstandigheden waarin ze worden opgevoed, gevaar opleveren door het gedrag van degenen die hen onder hun bewaring hebben”. Hier hoort evenwel een nuance. Sociologen en criminologen hebben de neiging zich te focussen op de uniciteit van het heden, en zijn in dat opzicht misschien wat bijziend. Onze focus op tendensen en evoluties, verschil en discontinuïteit, maakt dat we vaak ten onrechte een minder scherp zicht hebben op de continuïteit doorheen de geschiedenis en de overeenkomsten die er met het verleden zijn (Goris, Dumortier & Pleysier, 2012: 18). Het maatschappelijke beeld van de jeugd en discours over adolescenten heeft tot op zekere hoogte altijd in het teken van ‘moraal en afwijking’ gestaan (Althoff, 2005). Niettemin worstelt onze hedendaagse samenleving, onder druk van enkele breedmaatschappelijke evoluties, allicht meer dan ooit met die ambivalentie en januskop van de jeugd, wat simultaan gevoelens van bescherming en repressie, begrip en afkeuren, hoop en woede... oproept (Put, 2007: 7; Pleysier & Put, 2012).

Het is treffend hoe cultuur ons misschien opnieuw meer vertelt over dit onderwerp dan de wetenschappelijke overpeinzingen en argumentatie die hier centraal stonden: in het najaar van 2011 en voorjaar van 2012 liep in het Gentse museum Dr. Guislain de tentoonstelling “Gevaarlijk jong. Kind in gevaar, kind als gevaar”. De tentoonstelling gaat in op de risico’s in de wereld van kinderen en jongeren, op de risico’s die ze zelf lopen en op de risico’s die ze vormen. In de interessante catalogoog die naar aanleiding van deze tentoonstelling verscheen, staat die beeldvorming ook centraal en wordt de eeuwwisseling omschreven als de overgang van ‘de eeuw van het kind’ naar ‘de eeuw van het risicokind’, van ‘kind *in* gevaar’ naar ‘kind *als* gevaar’ (Allegaert & Cailliau, 2011; Pleysier, Put, Cops & Op de Beeck, 2012).

Het spreekt tot slot voor zich dat het denken over en onderzoek naar het problematisch en geproblematiseerd gedrag van kinderen en jongeren niet voorbij kan gaan aan de bredere observaties en reflecties die in deze bijdrage aan bod kwamen. Deze reflecties zijn echter ook op een andere manier van belang: kinderen en jongeren bestuderen vertelt ons niet enkel iets over hun gedrag, maar houdt de samenleving ook een spiegel voor. Ze zijn een barometer voor de toestand van onze maatschappij zelf. “Their condition is increasingly seen as being symptomatic of the health of the nation, or the future or the future of the race, the welfare of the family, or the state of civilization as we know it” (Muncie, 2009: 11-12).

REFERENTIES

- Allegaert, P., & Cailliau, A. (2011) (Red.). *Gevaarlijk jong. Kind in gevaar, kind als gevaar*. Tielt: Lannoo.
- Althoff, M. (2005). Het beeld van de jeugd als criminaliteits- en veiligheidsprobleem. Een discours-theoretische verklaring. *Pedagogiek*, 4, 262-278.
- Bauman, Z. (2000). *Liquid Modernity*. Cambridge: Polity Press.
- Beck, U. (1992). *Risk Society. Towards a New Modernity*. London: Sage.
- Beck, U. (2000). Living Your Own Life in a Runaway World: Individualisation, Globalisation and Politics. In: Hutton, W., & Giddens, A. (Eds.), *On the Edge. Living with Global Capitalism*. 164-174. London: Jonathan Cape.
- Boutellier, H. (2002). *De Veiligheidsutopie*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.
- Boutellier, H. (2011). *De improvisatiemaatschappij. Over de sociale ordening van een onbegrensde wereld*. Den Haag: Boom Lemma Uitgevers.
- Buruma, Y. (2005). *De dreigingsspiraal. Onbedoelde neveneffecten van misdaadbestrijding*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.
- Crawford, A. (2009). Governing through anti-social behaviour. Regulatory Challenges to Criminal Justice. *British Journal of Criminology*, 49, 810-831.
- Crawford, A. (2011). From the shopping mall to the street corner: dynamics of exclusion in the governance of public space. In: Crawford, A. (Ed.), *International and Comparative Criminal Justice and Urban Governance*. 483-518. Cambridge: Cambridge University Press.
- Eliaerts, C. (Red.) (2006). *Ernstige jeugddelinquentie: mythe of realiteit*. Brussel: VUBpress.
- Giddens, A. (1991). *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, A., & Hutton, W. (2000). Fighting back. In: Hutton, W., & Giddens, A. (Eds.), *On the Edge. Living with Global Capitalism*. 213-224. London: Jonathan Cape.
- Goethals, J. (2011). *Criminologie en psychologie: een moeilijke relatie*. Afscheidscollege naar aanleiding van het emeritaat van prof. dr. Johan Goethals. Leuven: K.U.Leuven.
- Goris, K., Dumortier, E., & Pleysier, S. (2012). Het 'probleemkind' in de Belgische jeugdbescherming, een geschiedenis. *Orde van de Dag*, 58, 5-21.
- Hajer, M. (2005). Naar een nieuwe dramaturgie van veiligheid. In: Boutellier, H. e.a. (Red.). *Leven in de risicosamenleving*. Amsterdam: Amsterdam University Press/Salomé, 34-42.
- Herbert, S. (2001). Policing the contemporary city: Fixing broken windows or shoring up neo-liberalism? *Theoretical Criminology*, 5(4), 445-466.
- Muncie, J. (2009). *Youth & Crime*. London: Sage.
- Pleysier, S., Put, J., Cops, D., & Op de Beeck, H. (2012). De eeuw van het risicokind? Een criminologische bril in het jeugdonderzoek. In: De Bie, M., Roose, R., & Vandebroeck, M. (Eds.), *Maatschappelijk engagement: een besef van kwetsbaarheid*. Liber Amicorum Nicole Vettenburg. 319-332. Gent: Academia Press.
- Pleysier, S., Cops, D., Verdonck, E., & Put, J. (2010). Jongeren en geweld. Gewelddadige jeugd of 'usual suspects'? *Tijdschrift Klinische Psychologie*, 40(4), 248-258.
- Pleysier, S., & Put, J. (2012). Jongeren, criminaliteit en jeugdcriminologie. Enkele slotreflecties. In: Walgrave, L. (Ed.), *Jeugddelinquentie in perspectief. Met een koel hoofd naar een geïntegreerde aanpak, Cahier Welzijnsgids*. 165-183. Mechelen: Kluwer.
- Pleysier, S. (2010). "Angst voor criminaliteit" onderzocht. *De brede schemerzone tussen alledaagse realiteit en irrationeel fantoom*. Het Groene Gras, Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.

- Pleysier, S. (2012). De januskop van de jeugd. *Orde van de Dag*, 58, 5-21.
- Pleysier, S., Dumortier, E., & Goris, K. (Ed.) (2012). De jeugd van tegenwoordig. Problematisch en geproblematiseerd gedrag van kinderen en jongeren. *Orde van de Dag*, themanummer 58. Mechelen: Kluwer.
- Put, J. (2007). Het nieuwe jeugdrecht: een terugblik naar de toekomst. In: Put, J., & Rom, M. (Eds.), *Het nieuwe jeugdrecht*. 1-8. Gent: Larcier.
- Schinkel, W. (2009). De nieuwe preventie. Actuariële archiefsystemen en de nieuwe technologie van de veiligheid. *Krisis. Tijdschrift voor actuele filosofie*. 2, 1-21.
- Schuilenburg, M. (2005). Voorwoord bij "De verbeelding van misdaad en straf". *Justitiële Verkenningen*. 31(4), 5-10.
- Schuilenburg, M. (2005). *Een protocollaire rechtshandhaving*. Amsterdam: VU Amsterdam, Faculteit der Wijsbegeerte (<http://repub.eur.nl/res/pub/7243/schuilenburg.pdf>).
- Schinkel, W. (2011). Prepression: The actuarial archive and new technologies of security. *Theoretical Criminology*, 15(4), 365-380.
- Van Ceulebroeck, N. (Ed.)(2011). *De Hangman. Over jongeren in het straatbeeld*. Brussel: Politia.
- Vroman, F. (2011). GAS en minderjarigen: gemeenten omzeilen rechtswaarborgen. *Tijdschrift voor Jeugd en Kinderrechten*. 5, 285-294.
- Walgrave, L. (Ed.)(2012), *Jeugddelinquentie in perspectief. Met een koel hoofd naar een geïntegreerde aanpak, Cahier Welzijnsgids*. Mechelen: Kluwer.
- Weijers, I., & Eliaerts, C. (2008). Jeugdcriminaliteit: wetenschappers over een brandend vraagstuk. In: Weijers, I., & Eliaerts, C. (Eds.), *Jeugdcriminologie. Achtergronden van jeugdcriminaliteit*. 13-22. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Zedner, L. (2007). Pre-crime and post-criminology? *Theoretical Criminology*. 11(2), 261-281.
- Zedner, L. (2009). *Security. Key Ideas in Criminology*. London: Routledge.